Hayat Suy(l)a Yazılan Yazı

Vefa Taşdelen

"Su bir şekil üstü ruh, kalıplarda gizlenen;
Yerde kire battı mı, bulutta temizlenen…"

"Su kesiksiz hareket, zikir, ahenk, şırıltı;
Akmayan kokar diye esrarlı bir mırıltı."

"Kanatta ne varsa suda yaşadı önce;
Üstümüzden su geçer doğunca ve ölünce."[1]

Su üzerine konuşmak, suyun canlılığı mümkün kılan kimyasal yapısının yanında ona bir anlam katma çabasını da ifade eder: Su üzerine konuşuyorum, çünkü onun varoluşum açısından taşıdığı anlamını anlamaya çalışıyorum; su üzerine konuşuyorum, çünkü onun benim açımdan taşıdığı değeri çoğaltıyorum. Bu faaliyet başlıca felsefe ve edebiyat alanında ortaya çıkar. Bu nedenle benim yazım da edebiyat ve felsefe planında kalarak suyun kimyasal yapısını değil, daha çok insan dünyasındaki anlamını konuşacak. Suyun edebiyatta ve felsefede ifade bulması demek, ona akılla ve duygularla bakılması demektir. Suyu felsefeye ve edebiyata katarken, onu duygularımla ifade ederim; suyun varoluşumdaki yerini, etkilerini dile getiririm. Suyu ifade ederken onun dünyaya ve varoluşa kattığı değeri kalbimle, aklımla, duygu ve düşüncelerimle kavramak isterim.

İnsanın suyun kendi hayatı açısından taşıdığı değeri anlaması kuşkusuz hayatının ilk anlarına kadar geri gider; zira insan su ile birlikte vardır, hayat suyun oludu yerde mümkündür. İnsanın, düşüncedeki bir konu olarak suyla karşılaşması, onu kendisi açısından taşıdığı anlamı ve değeri anlamaya çalışması da çok eskilere gider. Mitolojilere, kozmogonilere, kutsal metinlere baktığımızda, suyun varlık ve oluş açısından temel bir konum kazandığını görürüz. Sözgelimi Akat kozmogonisinde başlangıçta her yerin sularla kaplı olduğu ifadesi geçer. Tanrı Marduk hasırını suların üzerine sermiş, onun üzerinde toprak ve canlılar oluşmuş.[2] Aytmatov'un *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* hikayesinde de benzer bir kozmogniye atıf vardır: Lura isimli dişi ördek yumurtasını bırakmak için bir parçacık toprak arar, fakat bulamaz; her yer sularla kaplıdır. Yumurtasını sonsuz boşluğa düşürmekten korkar. Göğsünden bir parça tüy koparır, suların üzerine bırakır. İşte o tüylerden karalar, bitkiler, hayvanlar ve insanlar oluşur.[3]

Görüleceği üzere belli belirsiz suya "ilk madde" olma niteliğini kazandırıyor kozmogoniler, mitolojik söylemler. Homeros varolan her şeyin menşei olarak "okeanos" (*okyanus*)'tan söz eder; bunu "Okeanostur tanrıların babası ve anası" diye dile getirir.[4] Felsefe de benzer bir söylemle başlar. Thales görünürdeki çokluğun temelindeki tekliğin, temel ilkenin "su" olduğunu söyler. Bu şekilde Homeros'un mitolojik okeanos öğretisine de belli belirsiz göndermede bulunur.

Sümerliler suyu, insan sağlığının da temel ilkesi olarak görmüşlerdir. Onlara göre su dengesi, vücudun sağlık halidir. Bu denge bozulduğunda hastalık ortaya çıkar. "Suları Tanıyan Adam" (*A-zu*) adı verilen doktorlar, bozulan su dengesini düzene koymaktan başka bir şey yapmazlar. Günümüzde de,

[1] Necip Fazıl, Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1985, s. 191.
[2] Bkz. Şafak Ural, *Bilim Tarihi*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 32.
[3] Cengiz Aytmayov, *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek*, çev. Refik Özdek, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997, s. 78.
[4] Bkz. Walter Kranz, *Antik Felsefe*, çev. Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1984, s. 3.

vücuttaki sıvı dengesi, sağlık ve hastalık hallerinin belirtisi olarak görülür. Vücudumuzdaki muhtelif sıvıların tahlili, bir bakıma "suları tanıyan adamlar"a hastalıkları tedavi etme konusunda yol gösterir.

Su aynı zamanda yok edici bir güçtür. Onun yok ediciliği en açık şekilde kutsal kitaplarda ifade bulur. Nuh Tufanı bunun örneğidir. Her yerin sular altında kalması yeryüzündeki varoluşun başa alınması, sıfırlanması demektir. Yakmak nasıl ateşin doğasında varsa, boğmak da öylece suyun doğasında vardır. Su, kimi zaman rahmet kimi zaman gazaptır. Sel baskınları, tusunamiler buna örnektir. Tufan anlatısı, kutsal kitaplardan önce *Gılgamış* destanının değişik tabletlerinde de yer alır. Tufan, varoluşu silip süpüren bir anlama sahiptir. Nitekim Giambattista Vico tarihi Nuh tufanı ile başlatırken[5] bir bakıma tufanla her şey sıfırlandığına, tarihin ve varoluşun yeniden filizlendiğine de işaret eder. Gemi, varoluşun tohumudur. Eril ve dişil karakterler, onda yeniden bir varoluş atılımına dönüşür.

Potansiyel gazabına karşın, su, daha çok hayat verici yönüyle öne çıkar. Öyle ki, hayat, adeta suyla yazılan bir yazı gibidir. Bu noktada Mısır'a hayat veren Nil'i, Mezopotamya ovasına hayat veren Fırat ve Dicle'yi hatırlamamak olmaz. Bütün o bayındır görünümün ardında, Nil'in, Fırat ve Dicle'nin vadiye, ovaya bağışladığı canlılık ve bereket vardır. Nil, bir ana damar gibi geçer vadiyi; Mevlana'nın suyunun şeker gibi tatlı olduğunu söylediği[6] Dicle ve Fırat da bereketli Mezopotamya ovasına hayatiyet kazandıran iki ana arter gibidir.

Su akıştır. Akış bizi "ben kendimi araştırmaktan başka bir şey yapmadım" diyen Herakleitos'a götürür. Ona göre, aynı ırmaklara girenlerin üzerinden hep başka başka sular geçer. Şöyle der: "Aynı ırmaklara hem giriyoruz, hem girmiyoruz; hem biziz hem değiliz." Hareket ve değişim, en vurgulu halini alır bu sözlerde; ateşi ve akışı hisseder gibi oluruz. İçteki ateş devinimi, akışı da sağlar. Böylece su ve ateş, bu iki karşıt doğalı unsur, aynı varlık bütünlüğü içinde, bir içsel savaşla, kozmosun uyumlu iki unsuru olup çıkar. Belki de bunun için şöyle der Herakleitos: İnen ve çıkan birdir, gece ve gündüz, birlikte günü oluştururlar.[7] *Harmonia*, bu bütünlükte, kozmostaki birlikte, düzende, uyumda ortaya çıkar. Böylece su, "yapı taşı" olarak, bir kez daha varlığın ve varoluşun temelindeki yerini alır.

İbn Haldun da *Mukaddime*'de arzın küre şeklinde, etrafının sularla çevrili olduğunu, yerkürenin de bir üzüm tanesi gibi suların üstünde yüzdüğünü, Tanrı'nın yeryüzünü insanların, hayvanların ve bitkilerin yaşayışına elverişli hale getirmek için suların yeryüzünün bazı taraflarından çektiğini yazar.[8] Nitekim *Tekvin*'de de suyun yaratılışından ve bir araya toplanmasından bahisle, "Tanrı, 'göğün altındaki sular bir yere toplansın ve kuru toprak görünsün' diye buyurdu ve öyle oldu." denir.[9] Kur'an'a göre de su "gökten indirilen"dir;[10] adeta göksel bir mesaj, yeryüzündeki varoluşu mümkün kılan göksel bir armağandır. Su insanın yaşadığı dünyanın "dünyalığını" bağışlayan, orayı insan varoluşu için elverişli kılan bir unsurdur. Seyrelme, katılaşma ve buhar haline gelme potansiyeliyle çeşitli şekiller alabilir. Suyu bir metafor olarak kullanmak istesem, tıpkı Fuzûlî'de olduğu gibi "ucu sevgiliye çıkan yol" derdim ona; sevinç, ferahlık, huzur, sağlık, tazelik, dinginlik de derim. Ve şöyle diyebilmeyi isterdim: "*Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdir muttasıl / Başını taşdan taşa urup gezer âvâre su.*"

Bir sevgi, bağlanma ve adanma klasiği olan *Su Kaside*'si, bizi suyun metafizik kaynağına doğru götürür. Bu kasidede, belki bir zaman aralığından uzaktaki sevgiliye tutkuyla yönelme çabası, bu çabanın şiirsel ifadesi vardır. Bu içsel bağlantıda, bir damla gözyaşı ile göklerin derinliği karşılaştırılır: acaba hangisi daha derin, hangisi daha duygulu, hangisi daha anlamlıdır? Başını taştan taşa vurup gezen su, belki Fuzûlî'nin bu mısrasında olduğu kadar başka hiçbir şiirde görsel, işitsel ve imsel bir derinliğine kavuşmaz. Bu şiirde su, metafizik çağrışımı içinde, başını taştan taşa vurup avare gezerken bile, kendi çaresizliği ve amaçsızlığı içinde bir çareye ve amaca işaret eder: "*Dest-bûsi ârzusiyle ger ölsem dostlar / Kûze eylen toprağım sunun anınla yâre su.*" *Su Kasidesi*, bir aşkın ve hasretin terennümüdür; susuz kalmanın, yanmanın terennümüdür. Fuzûlî, su ile halini anlatır, aşkını anlatır. Sular çekilir, ölümsüz bir eser kalır geride. Fuzûlî, suyun ritminde kendi iç ritmini, kendi iç ritminde suyun ritmini bulur. Suyun ritmine kendini arar.

Su, ateşi söndüren, havayı ve toprağı yumuşatan, ortamı insan varoluşuna elverişli hale getiren bir maddedir. Toprak, ancak su ile hayata kavuşur, su ile potansiyel olmaktan çıkarak aktif ve doğurgan hale gelir. Islaklık, nemlilik hayatın belirtisi sayılmıştır. Toprak su ile kıvama gelir. Tohum su ile çatlatır kabuğunu. Su uygarlıktır. Su yoldur. Su bereketttir. Su çaredir. Su, iletişimdir. Su ilaçtır. Su hayatın

---

[5] Giambattista Vico, *Yeni Bilim*, çev. Sema Önal, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2007, s. 151, vd.
[6] Mevlana, *Mesnevi I*, çev. Veled İzbudak, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1989, s. 217.
[7] Bkz. Walter Kranz, *a.g.e.*, s. 69, vd.
[8] Bkz. İbn Haldun, *Mukaddime I,* Cilt, çev. Zakir Kadiri Ugan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 107.
[9] Tekvin, 1:9.
[10] Bakara: 164, Enam: 99, vd.

kendisiyle yazıldığı yazıdır. Bakarsak, büyük kentler, antik kentler su kıyılarına kurulmuştur hep. Uygarlıklar nehirlerin ve denizlerin kenarında serpilip gelişmiştir.

Su hayatın, tazeliği, canlılığı. "Ölüme-doğru" olmanın imlediği anlamın aksine bir pınarın gözesinden fışkırır gibi "hayata-doğru" olma. Gençlik ve tazelik, temizlik ve paklık. saflaşma ve arınma. Onun için söylenebilecek en güzel söz de yetersiz; her damlası şifa. Cümle güzellikler onda. Bahar gelir, su yürür kurumuş dallara. Kuşlar gür akan suların coşkusuyla baharın dilinde söylerler şarkılarını. Su sevinçtir, kesintisiz akıştır, inadına akıştır, içe sızma, karanlığa sirayet etmedir. Su bir yerde takılıp kalma değildir. Akışta onun ritmi ve çağıltısı vardır. Akış sağlıktır, gömleğimizi çeken dikenlerden kurtulup özgürleşmektir. Su içimizde akar zaman zaman, duygularımız bizi alıp götürür. Gençlik akıştır, yaşlılık takılıp kalmaktır belki, akışın dışında bir yere. Su zihnimizde, ruhumuzda da akmalı, damarlarımızda da. Su iyiliğini gösterir; şifa olur, rahmet olur, huzur olur, güzellik olur, tazelik olur, gün aydınlığı, varolma sevinci, yaşama esenliği olur. Su serinlik olur, huzur olur, dinginlik olur. Bir an bile olsa hayatı hissedebilme, sevinci tadabilme olur.

Çocukluğumuzda bir tür duayı sık sık işitirdik: Bağda bahçede çalışan büyüklerimize soğuk pınarlardan su götürüp ikram ettiğimizde duaları hazırdı hemen: "Su gibi ömrün uzun olsun!" Bu duanın başka versiyonları da vardır kuşkusuz: "Su gibi aziz olasın!" denir örneğin. Su azizdir, su vermek su gibi kutsaldır. Zira su bütün bir hayatı mümkün kılan ana maddedir. Thales'in "su" cevabı neden önemlidir diye sorulduğunda, öncelikle ve hemen akla gelen şey suyun önemidir. Su gerçekten önemlidir; zira hayatın temel maddesidir, insan vücudunun üçte ikisidir, dünyanın büyük bir kısmı sularla kaplıdır. Su varsa hayat da vardır, su varsa nefes de vardır. Belki bu yüzden gezegenler konusunda yapılan araştırmalarda sorulan ilk soru "acaba su var mı?" şeklindedir. Şöyle düşünülür: Su varsa hayat da vardır. Velhasıl su öyle işlemiştir ki insan dünyasına, şöyle denilse yeridir: *"hayat suy(l)a yazılan yazıdır."*